

Hvordan bør en vannbruksplan utarbeides?

Av Knut Ørn Bryn.

Knut Ørn Bryn er cand.real fra Universitetet i Oslo, og er overingeniør i Akershus fylkeskommune.

Innledning

I Norge er ca. 60 vannbruksplaner påbegynt, og anslagsvis 30 er fullført. Som en generell erfaring sies det at meget få vannbruksplaner fungerer etter forventningene. Dette gjelder spesielt de planene som gjelder litt større vassdrag, hvor flere kommuner er berørt. I slike vassdrag er det vanlig at fylkeskommunene initierer til vannbruksplansamarbeidet. Når planene er ferdige, blir det vanligvis overlatt til kommunene å sette tiltakene ut i livet. Hvis dette ikke fungerer, er det lett å hevde at det er kommunene som svikter i sin oppfølging. Men er dette hele sannheten? La oss se litt på hva som vanligvis skjer fra arbeidet med en vannbruksplan starter til det hele eventuelt stopper opp.

Vanlig arbeidsform

Definisjonen på en vannbruksplan kan sammenfattes med «at alle brukerinteresser skal registreres, vurderes og veies opp mot hverandre og det skal utarbeides en plan som tar hensyn til alle brukere». Det er også vanlig at en er enig om:

MÅLET ER EN VANNBRUKSPLAN

og

PROSESSEN ER VANNBRUKSPLANLEGGING

Når det blir besluttet å starte vannbruksplanlegging i et vassdrag, blir dette gjerne organisert som et prosjekt, med en tidsramme, en økonomisk ramme og en prosjektleder som blir engasjert for den perioden som forventes å gå med til arbeidet. Det blir opprettet ulike arbeidsgrupper, og konsulenter blir engasjert. Etter en tid kommer det ut grunnlagsrapporter, som skal danne basis for beslutningene i vannbruksplanen. I noen tilfelle kommer alle disse del-rapportene ut sammen med selve vannbruksplanen. Det finnes eksempler på at det kommer samlet 8—10 rapporter sammen med hovedrapporten fra vannbruksplanlegging i mindre vassdrag etter mange års arbeid. Da kan det bli tungt for andre å overta ansvaret.

Når vannbruksplanen er ferdig, slutter prosjektlederen, arbeidsgruppene oppløses og alle er lettet over at de omsider er i mål, og alle er mer eller mindre lei av arbeidet, som vanligvis har tatt

mer tid enn planlagt! Rapportene sendes til de aktuelle kommuner og fagmiljøer, nå får andre ta over. Og det er kommunene som vanligvis har de aktuelle virkemidler. Men selv om kommunene har vært engasjert i vannbruksplanarbeidet, er det lett også for dem å legge det hele til side «en liten stund», det er mange andre viktige oppgaver som presser på og økonomien er dårlig. Og når ingen føler ansvar for oppfølgingen, skjer det vanligvis ingen ting.

Det er heller ikke urimelig å tenke seg at en vannbruksplan etter kort tid er blitt uaktuell. Hvis Miljøverndepartementet utarbeidet en kystzoneplan året før interessene for akvakultur startet, ville planen vært uaktuell med en gang. Dette viser behovet for en fleksibel plan, og klare systemer for oppfølging.

Vassdragene er dynamiske, befolkningens ønsker og krav til natur/vann/friluftsliv osv. endres, myndighetenes krav til miljø/forurensninger/helse/miljøgifter osv. endres også, bl.a. som følge av internasjonale avtaler og nye kunnskaper om f.eks. ozon og drivhuseffekt. Industrier etableres, legges ned eller endrer produksjon og befolkningsstrukturen endres osv. En vannbruksplan blir derfor raskt uaktuell hvis den ikke følges opp, helst kontinuerlig.

Jeg vil derfor hevde at

MÅLET ER VANNBRUKSPLANLEGGING

Med andre ord, veien/prosessen er viktigere enn målet!

Det betyr at vannbruksplanen ikke skal defineres som et prosjekt, men som en løpende, kontinuerlig arbeidsopp-

gave. Innsatsen over tid vil selvfølgelig variere, men det er viktig at minst en person har ansvar og interesse for oppfølging, og sørger for å ta opp nye aktuelle tema eller vurderer endringer i forutsetningene. Det er vesentlig at vedkommende gis tilstrekkelig med ressurser (tid og penger). På denne måten bevares det en kompetanse i fylkeskommunen, slik at det også kan ytes assistanse til de kommuner som ønsker å arbeide med vannbruksplanlegging i lokale vassdrag.

Arbeidsformen bør etter dette bli:

En person får på hel- eller deltid ansvaret for å arbeide med vannbruksplanlegging, og det etableres nødvendige grupper. Dette kan være fagutvalg generelt, og/eller spesielle faggrupper for å ta seg av spesielle problemer. En kontaktgruppe til kommunene er helt vesentlig. I de tilfelle en ønsker en politisk styring av arbeidet, er et politisk utvalg naturlig.

Første oppgave blir å få en grov oversikt over hovedproblemene i vassdraget. På Østlandet er det ikke nødvendig med noen utredninger for å finne ut at forurensninger står sentralt. Videre gis det gjerne politiske signaler, slik vi fikk i Glomma-arbeidet i Akershus: «Reiseliv skal være en prioritert oppgave». Ut fra slike forutsetninger er det lett å starte med delutredninger og foreslå enkelttiltak, uten først å se på «alle brukergruppers interesser» samlet. Delutredningene bør organiseres som prosjektarbeid.

Det er denne modellen vi arbeider etter i Akershus, der fylkeskommunen har startet vannbruksplanlegging i Vormo-Glomma-Øyeren. Dette resulterer i at vi har kunnet løse noen enkelt-

oppgaver raskt, uten å vente på helheten. For delmål reiseliv har vi utgitt et båt- og fritidskart, og vi får med det første en rapport fra prosjektgruppen Reiseliv/kulturminner med beskrivelser av muligheter og strategier for arbeidet fremover, og vi arbeider med å få åpnet for båttrafikk forbi Svanfoss sluse. I forbindelse med forureningsproblemene har vi fått to vesentlige rapporter, hvor NRV-rapporten «Vannkvalitet — overvåking» har resultert i en ny type overvåkingsstasjoner, og ANØ-rapporten «Forureningsregnskap og -budsjett» vil kunne bli retningsgivende for arbeidet med forureningsbegrensende tiltak på Romerike.

I forbindelse med det nye delprosjektet vi har startet i år, Leira, vil vi også ta opp problemene med arealbruk og tilgjengelighet. Dette er oppgaver som vi nok må bruke mye ressurser på i tiden fremover, også langs hovedvassdraget. Slik skal vi ta opp nye oppgaver og problemer etterhvert som de viser seg, og etterhvert som vi har ressurser (personell og økonomi) til å gjøre noe med dem.

På denne måten kommer vi kanskje aldri til å lage

EN VANNBRUKSPLAN

men det er vel heller ikke så viktig! Men vi må selvfølgelig hele tiden prøve å se helheten i det vi gjør. Og vi ser det som

helt vesentlig at arbeidet gir konkrete innspill til arbeidet med den nye fylkesplanen i Akershus, og til de enkelte kommuneplaner.

Ved å dele opp problemene i mindre enheter, bør det også være noe lettere å oppnå positiv respons i kommuner og andre fora, og vi og andre vil kunne se resultater av vårt arbeid etterhvert, istedenfor å vente i 3—5 år på en slutt-rapport (som kanskje bare havner i en skuff). Det er imidlertid viktig at de konklusjoner som vi kommer med, gis klare adresser på hvem som bør ha ansvaret for de enkelte tiltak som foreslås.

Beskrivelsen over passer nok best på vannbruksplanlegging i større vassdrag. Det vil kunne utarbeides effektive vannbruksplaner i små vassdrag som berører en eller to kommuner, hvor det er de som skal gjennomføre tiltakene, som selv sitter og planlegger.

Konklusjon

Vannbruksplanlegging i større vassdrag bør ikke drives som prosjektarbeid med det ene formål å få utarbeidet en avsluttet vannbruksplan. Vannbruksplanlegging bør sees som en kontinuerlig prosess som skal løse konkrete problemer og gi innspill til kommune- og fylkesplaner.